

Вакулик Ольга Олексіївна - доцент
кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ

15 грудня 2013 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 18 квітня 2013 р. № 222-УП. Цей Закон на виконання міжнародних зобов'язань як захід кримінально - правового характеру запровадив спеціальну конфіскацію як один із заходів, спрямованих на посилення протидії корупції.

Згідно зі ст. 96¹ Кримінального кодексу (КК) України, сутність спеціальної конфіскації полягає в примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення злочину, передбаченого [ст. 354](#) та [ст. 364, 364¹, 365², 368-369²](#) розділу XVII Особливої частини цього Кодексу, або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого зазначеними статтями.

Зазначений Закон також доповнив санкції ст. 354 КК України та деяких статей розділу XVII Особливої частини КК України таким обов'язковим для призначення заходом кримінально-правового характеру, як «спеціальна конфіскація» (ст. [364, 364¹, 365², 368-369²](#)). З огляду на це, а також на здійснений системний аналіз ст. 96¹, 96² КК України, доходимо висновку, що спеціальна конфіскація - примусове безоплатне вилучення за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна - слід застосовувати лише за наявності таких обов'язкових умов у їх сукупності:

1) учинено злочин, передбачений [ст. 354](#) та [ст. 364, 364¹, 365², 368-369²](#) КК України, або суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого зазначеними статтями. «Суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки ст. 354, [364, 364¹, 365², 3 68-369²](#) КК України», з огляду на закріплене в ч. 1

ст. 11 КК України поняття злочину та наявне у визначенні «спеціальної конфіскації» (ст. 96¹ КК України), розмежування злочину від суспільно небезпечного діяння, що підпадає під його ознаки, слід розуміти як діяння, що у зв'язку з фактом окремих обов'язкових для злочину складників (переважно суб'єктивних складників злочину), не можна назвати злочином (наприклад, за відсутністю конкретного суб'єкта - невстановленням особи вчинення злочину (здійснення кримінального провадження за фактом учинення суспільно небезпечного діяння що підпадає під ознаки діяння, передбаченого [ст. 354](#) та ст. [364](#), [364¹](#), [365²](#), [368-369²](#) КК України);

2) гроші, цінності й інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, обов'язково мають бути такими, що: а) одержані внаслідок учинення зазначених вище злочинів та/або є доходами від цього майна (тобто майна, одержаного внаслідок учинення злочину); б) та/або такими, що були призначені (використані) для схилення особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення; в) та/або були предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а в разі, якщо особу власника (законного володільця) не встановлено, - переходять у власність держави; г) та/або були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання;

3) ці гроші, цінності й інше майно за законом не підлягають поверненню власнику (законному володільцю) та не призначені для відшкодування шкоди, завданої злочином. За інших обставин спеціальну конфіскацію не застосовують (ч. 5 ст. 96² КК України).

Нині законодавець пропонує розширити можливість застосування спеціальної конфіскації, не прив'язуючи її до конкретних норм Особливої частини кримінального закону, що, безумовно, є правильним підходом, оскільки це міжнародна практика.

Також варто розглянути питання щодо можливості застосування спеціальної конфіскації до злочинів з відмивання коштів.

Спеціальну конфіскацію не можна застосовувати до злочинів з відмивання коштів, оскільки перелік норм, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини, унаслідок учинення яких, крім покарання, передбачено захід кримінально-правового впливу у виді спеціальної конфіскації, є вичерпним. Це злочини, передбачені ст. 354, [364](#), [364¹](#), [365²](#), [368-369²](#) КК України.

Водночас санкції ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» передбачають, поряд з основним покаранням у виді позбавлення волі, додаткові обов'язкові покарання, серед яких «конфіскація коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом». Ця конфіскація за своїм змістом є аналогічною випадку застосування спеціальної конфіскації, передбаченого п. 1 ч. 1 ст. 96² КК України, а отже, теоретично це покарання є відокремленим різновидом спеціальної конфіскації, практично ж, з огляду на положення ст. 96¹ КК України та вживання законодавцем у санкціях окремих статей словосполучення «спеціальна конфіскація» (їх перелік наведено вище), визначати (називати) додаткове обов'язкове покарання «конфіскація коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом» (ст. 209 КК України) (тобто зазначати в судових рішеннях) спеціальною конфіскацією не можна.

Також необхідно зауважити, що процедуру тимчасового вилучення (ст. 167 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України) з подальшою конфіскацією не можна прирівнювати до застосування спеціальної конфіскації (стосовно грошей, цінностей та іншого майна, що підлягає спеціальній конфіскації). Зазначене зумовлено тим, що тимчасове вилучення майна є заходом забезпечення кримінального провадження, а спеціальна конфіскація є заходом кримінально-правового характеру. Тобто після тимчасового вилучення майна, яке підпадає під дію ч. 2 ст. 167 КПК України, слідчий суддя накладає арешт майна в порядку, передбаченому ст. 170-173 КПК України, або ж може накладати арешт на

майно без попереднього його тимчасового вилучення. Надалі в загальному порядку, залежно від санкції статті інкримінованого особи злочину, застосовують: спеціальну конфіскацію цього арештованого майна, якщо цей захід передбачено в санкції статті; вирішують питання щодо речових доказів і документів; цивільний позов; залежно від ситуації - в загальному порядку (про що згідно з ч. 9 ст. 100 КПК України має бути зазначено в судовому рішенні).

Розглянемо, зокрема, випадок коли особа вчинила злочин, передбачений ст. 368 КК України (санкції цієї статті передбачають спеціальну конфіскацію). Протоколом має бути оформлено тимчасове вилучення одержаних нею грошових коштів. За клопотанням прокурора про арешт тимчасово вилученого майна слідчий суддя приймає рішення про його арешт чи відмовляє в задоволенні клопотання (тоді тимчасово вилучене майно підлягає негайному поверненню). У разі постановлення вироку суд також вирішує питання щодо спеціальної конфіскації цих грошових коштів.

*Варваринець Василь Іванович -
старший викладач кафедри спеціальної
техніки та оперативно-розшукового
документування навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ*

ОПЕРАТИВНИЙ АНАЛІЗ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ

У країнах Європейського Союзу, США та інших державах світу провадження оперативного аналізу є обов'язковим для всіх правоохоронних органів. Його зміст, правила та процедури чітко визначено й урегульовано законодавством. Це, зокрема, стосується ведення оперативно - розшукової діяльності, слідства та розгляду кримінальних справ у суді. Варто зауважити, що в Україні оперативні підрозділи використовують оперативний аналіз в оперативно- розшуковій протидії злочинам, однак у правовому контексті це питання залишається не врегульованим.